СЕКЦІЯ:
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА

А. Щербань

ПРОЄКТ «МУЗЕЙ ЖИВОГО ҐРУНТУ»: ПЕРШІ ПІДСУМКИ

A. Shcherban

THE "LIVING SOIL MUSEUM" PROJECT: INITIAL RESULTS

Ґрунт — це грандіозна жива екосистема, яка є біоресурсом та своєрідним сховищем пам'яті нашої планети останніх 10 000 років. Це простір, який увібрав час, своєрідна енциклопедія, всесвітній сервер, котрий фіксує та консервує історію людського роду. Він є елементом культури пам'яті, який неможливо підробити чи переписати.

Його інтенсивно вивчають науковці різних напрямків, а віднедавна — музеєфікують. 2026 р. кафедра культурології та музеєзнавства Харківської державної академії культури долучилась до амбітного проєкту Музею живого ґрунту ("Soil Ark" / «Ковчег Ґрунту»), ініційований громадською організацією «Товариство ґрунтознавців і землевпорядників Буковини "ТЕРРА"», який реалізується за підтримки проєкту "SoilTribes (Horizon Europe)" та фінансується Європейським Союзом. У межах цієї ініціативи в Полтаві й Кам'янці-Подільському на базі тамтешніх університетів аграрного спрямування було створено фізичні музеї, у яких експонуються in-situ розрізи ґрунтів, моніторяться і транслюються через екрани, розташовані безпосередньо в музеях та спрямовуються до наукових лабораторій за допомогою найсучасніших приладів дані про їхні параметри в онлайн-режимі. Це не класичний музей з вітринами, де лежать експонати. Це жива інституційна екосистема, яка демонструє біологічну пам'ять та реалії шматочків нашої землі, оперативна інформація про яку стає елементом глобальної системи знань. Непорушені ґрунти зберігаються всередині кліматично контрольованих скляних павільйонів, які підтримують вологість, газообмін і метаболічну активність місцевого мікробіому (бактерій, актиноміцетів, мікоризних грибів). Експонуючи ці живі профілі у виставковому просторі, музей створює петлю зворотного зв'язку між біологічним процесором землі та когнітивним апаратом відвідувача. Останній стає учасником земної конвергенції, а не відстороненим споживачем, як зазвичай.

Таким чином, долається фундаментальний виклик екологічної комунікації XXI ст. — неспроможність статистики провокувати екзистенційні поведінкові зміни. Цифри щодо глобального потепління та ерозії ґрунтів фільтруються урбанізованою свідомістю як інформаційний шум. Щоб обійти цей когнітивний опір, в межах проєкту розгортаються моделі "Soil Storytelling Framework" (Структура сторітелінгу) та "Soil Literacy Artistic Interpretation" (Мистецька інтерпретація ґрунтової грамотності).

Методологія цієї концепції спирається на екоестетику та реалізм. У межах проєкту ми реалізуємо процес експропріації даних, де лабораторна діагностика відображається безпосередньо на художніх інтерфейсах. Завдання виконавця — створити трансляційний шар, де приховані мікрометаболічні процеси землі стають видимими, чутними й тактильними для людського спостерігача.

Концептуальним ядром культурної інтерпретації ґрунту в межах цього проєкту є визначення та структурне розгортання трьох автономних, але взаємопов'язаних художніх парадигм, які спрямовують кураторську роботу, пленерні сесії й стратегії залучення спільноти в проєкті.

Парадигма А: Ґрунт як портрет території.

Ця парадигма доповнює традиційний жанр пейзажу в мистецтві. Замість того, щоб дивитися на горизонт з віддаленої, романтизованої перспективи, художник і спостерігач дивляться вглиб, у вертикальну матрицю території. Стратиграфічний профіль стає об'єктивним, нередагованим фізичним портретом ґрунту.

Науковий вимір: Зміни кольору від темного, багатого на гумус горизонту до перехідних горизонтів і світлої материнської породи відображають тисячоліття геологічного накопичення, біологічних трансформацій.

Художній вимір: Зріз ґрунту розглядається як готовий мистецький об'єкт (ready-made), створений силою часу, коріння та риючої макрофауни. Митці кафедри образотворчого мистецтва ДЗ «Луганський університет імені Тараса Шевченка» та кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва й реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, які брали участь у пленерах, що відбувалися на базі Музеїв живого ґрунту, не нав'язували землі синтетичних форм, натомість «витягували» приховану структурну геометрію профілю, підкреслюючи розгалуження кореневих мереж, плями від ходів землерийних тваринок, структуру мінеральних включень. Таким чином, ґрунтовий профіль діяв як свідчення життєвого циклу території.

Парадигма В: Ґрунт як палітра кольорів і текстур.

Ця парадигма фокусується на матеріальній морфології та тактильній естетиці субстрату. Вона протистоїть стерилізованій гладкості цифрових інтерфейсів, які все інтенсивніше входять у масове мистецтво.

– **Науковий вимір:** колірний спектр українських ґрунтів — від глибокого, що поглинає світло, антрацитово-чорного (чорнозем) і теплої, багатої на залізо вохри, до холодних, силікатно-сірих суглинків — визначається хімічними станами окиснення мінералів та молекулярною конфігурацією гумінових кислот.

– **Художній вимір:** Ґрунт вилучається з суто агрономічного контексту й використовується як автономне художнє середовище — жива палітра пігментів. Створюючи твори з використанням ґрунтів, художники досягли безпосереднього тактильного зв'язку з матеріалом. Розмір зерен, текстура та щільність суглинку створили тривимірну поверхню, яка чинить опір цифровому відтворенню, змушуючи глядача взаємодіяти з твором у фізичному просторі. Під час практичних воркшопів (зокрема, на базі Опішнянського державного художнього ліцею ім. Василя Кричевського) виконавці апробували різні техніки інтерпретації ґрунтів як мистецьких об'єктів та ресурсів.

Парадигма С: Ґрунт як символ.

Це екзистенційний та соціально-політичний пік проєкту, що «заземлив» його до рівня внутрішньої пам'яті та суверенітету нації. Він звертається до глибокого зв'язку між людським колективом та землею, яка його годує.

– **Науковий вимір:** Кругообіг поживних речовин, де органічна матерія повертаються в ґрунт, щоб бути розщепленою мікробіомом і поглинутою рослинами, уособлює безперервну петлю поколінь у біосфері. Водночас стійкі до розкладання

рештки антропогенної діяльності є головним джерелом інформації про розвиток культури мешканців українських земель дописемних епох.

– **Художній вимір:** Ґрунт підноситься до рівня потужного семіотичного символу спадкоємності, пам'яті та стійкості. У контексті 2026 р., коли Україна зазнає вражаючого геополітичного тиску, ґрунт уособлює непорушне коріння національної ідентичності та екологічного виживання. Термін «коріння» тлумачиться одночасно в його біологічному сенсі (ризосфера, що годує рослину) та в культурному сенсі (спадщина предків, традиційний екоцентричний аграрний Логос українського селянства та історична пам'ять, вшита в полтавський й кам'янецький ландшафти). Художні інсталяції, розроблені в межах цієї парадигми, використовують стратиграфію ґрунтових нашарувань, кореневі системи, археологічні ґрунтові матриці для візуалізації континууму поколінь, створюючи сакральний простір когнітивного заземлення.

Аналіз наукового контексту музеєфікації доводить, що збереження ґрунтових монолітів за протоколом "Soil Ark" є актом суверенної архівації. В умовах, коли промислова деградація та мілітарні втручання загрожують фізичній цілісності ґрунту, структура культурної реваloризації слугує семіотичним щитом, перетворюючи вразливу біологічну матерію в постійний культурний та інтелектуальний капітал. Створення Музею живого ґрунту стало інституційним каталізатором, який запустив ланцюгову реакцію: горизонтальну дифузію ґрунтознавчих знань у громади, яка з часом, сподіваємося, сприятиме вертикальній трансформації екологічної свідомості від споживацької до регенеративної.

Т. Спиридонов

XXI СТОЛІТТЯ — ДОБА ЦИФРОВІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ

T. Spiridonov

THE XXI CENTURY — AN ERA OF DIGITALIZATION OF CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE

Протягом останніх 20 років постійно обговорюється питання оцифрування. Музейна діяльність також не залишилася поза увагою, незважаючи на брак кваліфікованих фахівців у цій галузі.

На відміну від Болгарії, у таких країнах, як США, Велика Британія, Німеччина, Нідерланди й країни Скандинавії, оцифрування гуманітарних знань та їхнє електронне опрацювання вже стали вагомим напрямом досліджень як на практичному, так і на теоретичному рівнях. Достатньо звернути увагу на існування термінів, що позначають окремі дисципліни в межах лише історичної науки:

- в англомовному світі — історія та інформатика (History and Computing), історична інформатика (Historical Informatics);
- у Німеччині — Historische Fachinformatik;
- у Нідерландах — Historische Informatiekunde;
- у Сербії — kompjuterizacija i istoriografija.

Країни Європейського Союзу приділяють значну увагу оцифруванню культурної та історичної спадщини. Практично немає жодної країни, де б не проводилася робота над цією проблемою. Зазначу лише досвід Італії, де протягом